

GLOBALIZATION, EDUCATION AND KNOWLEDGE FOR DEVELOPMENT
Noel F. McGinn, Harvard University, May 26, 1999

GLOBALIZACIJA, ŠVIETIMAS IR ŽINIOS PLĖTROS PROCESĖ
Noel F. McGinn, Harvardo universitetas, 1999 m. gegužės 26 d.

GLOBALIZACIJA, ŠVIETIMAS IR ŽINIOS PLĖTROS PROCESĖ

**Noel F. McGinn
Harvardo universitetas
1999 m. gegužės 26 d.**

Santrauka

Globalizacija – tai sudėtingų procesų, sąveikaujančių su vietos sąlygomis, derinys. Nepaisant ilgos globalizacijos istorijos, ją vis dar gana sunku suprasti. Be to, globalizacija yra labiau žmogiškas ir todėl turintis grįžtamąjį ryšį, o ne „natūralus“ procesas, todėl išankstinis numatymas jame nelabai tikėtinas arba visai neįmanomas (Soros, 1998 #899). Globalizacijos sukurtojoje įvairovėje informacija ir žinios įgauna vis didesnę reikšmę. Tačiau išties reikšmingos yra tos žinios, kurios padeda sutrumpinti reagavimo laiką ir palengvina trumpalaikius pasirinkimo procesus, o ne tos, kurios naudojamos ateičiai nuspėti (Hamel, 1998 #900).

Dabartinis masinio švietimo organizavimas ir technologijos yra grindžiami standartizavimo ir centralizuoto valdymo principais. Tačiau nuolat kintančioje aplinkoje efektyviausiai veikia tos sistemos, kurios tuo pat metu yra ir visiškai atskirtos, ir glaudžiai integruotos (1999 kovas, #901). Laimei, jau yra sukurti abstraktūs naujoviško švietimo organizavimo ir technologijų modeliai ir jau atliekami eksperimentai. Tai tinkamas metas pradėti perkurti nacionalines švietimo sistemas.

Globalizacija

Globalizacijos procesai apima penkias pagrindines sroves arba judėjimus, kurie sąveikauja tarpusavyje. Tai:

1. Žmonių judėjimas šalies viduje ir tarp skirtingų šalių (darbininkai, pabėgėliai ir turistai). Šie žmonės perneša
2. informaciją, kuri šiandien suprantama kaip duomenys, perduodami mokslinių ataskaitų, naujienų, statistikos, dokumentinių filmų ir vaizdo programų forma, tačiau jie nėra šios informacijos šaltinis. Informacijos srautus spartina
3. naujų technologijų ir komunikacijos, taip pat gamybos ir prekybos plėtra. Šios technologijos paskatino radikalias permainas, organizuojant darbo vietas ir nustatant gyvenimo standartus, bei turėjo įtakos turto pasiskirstymui. Be to, naujos technologijos paspartino neįtikėtinus
4. pinigų srautus, kurie savo kiekiais viršija daugelio pasaulio šalių metinę gamybą ir kurių negali suvaldyti jokia vyriausybė. Atsiradus naujoms technologijoms, per turizmą, migraciją ir kapitalo judėjimą taip pat vyksta didžiulis tarpkultūrinis
5. vaizdinių ir idėjų, perduodamų per televizijos programas, filmus, muziką, knygas, žurnalus ir, žinoma, pokalbius bei formalias kalbas, judėjimas.

Globalizacija nėra naujas reiškinys

Savo esme išvardintieji judėjimai nėra nauji reiškiniai. Žmonijos istorija – tai judėjimų istorija. Tai už Kaukazo gyvenusių mano protėvių istorija ir istorija žydų, keliavusių į Kanaano žemę, ir Baltijos jūrininkų, plaukiojusių po pasaulį ir nešusių bei įgijusių naujos informacijos ir technologinių žinių, radusių medienos, aukso ir smilkalų, o ypač – vaizdų ir idėjų. Žmonėms migruojant ir didėjant jų populiacijai, atsirado naujos socialinių grupių formos, šeimos jungėsi į klanus, klanai – į gentis, gentys – į tautas, o tautos – į nacionalines valstybes ir imperijas. Šias teritoriškai apribotas organizacijas kartais valdė kitos, platesnių užmojų turinčios organizacijos, kurių vienos buvo imperialistinės, kitos – save identifikavusios kaip to paties tikėjimo.

Pasaulinė prekyba ir mokslo plėtra prasidėjo ne anksčiau kaip 16-ajame amžiuje, kai europiečių laivai ėmė plukdyti prekes po įvairiausių pasaulio kampelius ir taip skleisti savo turimas žinias ir įsitikinimus. Iki 19-ojo amžiaus pabaigos sukurti išradimai leido gerokai padidinti elektros energijos gamybą, o naujų technologinių sprendimų atsirado tiek daug, kad amerikietis Henry Adams susirūpino, jog žmonės greit taps visai nebereikalingi. Jo biografijoje įrašytas pasakojimas apie 1900 metų kelionę į Paryžiaus parodą ir jo potyriai Generatorių salėje.

„[Aš] pasijutau taip, tarsi keturiasdešimties pėdų generatoriai būtų moralinė jėga, stipresnė nei krikščionims kryžius... šis didžiulis ratas tik rankos atstumu ėmė sukstis svaiginančiu greičiu ir tiesiog šniokšti. Kažkas ėmė jam melstis. Įgimtas instinktas šios tylios ir begalinės jėgos akivaizdoje iššaukė natūralią žmogaus reakciją.“

Neigiamas globalizacijos poveikis

Globalizacija turėjo ir neigiamos įtakos socialinėms bei politinėms institucijoms. Didindama migraciją, skatindama ekonominį augimą ir demokratizaciją, globalizacija paspartino ir:

- didesnės pasaulio dalies kolonizaciją;
- platesnio masto ir galingesnius ginkluotus susirėmimus;
- kultūrinių bei gamtinių rūšių išnaikinimą;
- pirmųjų nacionalinių ir tarptautinių privačių organizacijų atsiradimą, kurios buvo tokios galingos, kad galėjo nepaklusti šalies valdžiai; ir
- šiame amžiuje atsiradusios tarptautinės organizacijos savo įtaka ėmė varžyti nacionalinį suverenitetą.

Nors daugelis ekonomikos istorikų ir žavisi bei džiaugiasi svaiginančia šiandienos technologine pažanga, jie įsitikinę, kad 19-ojo amžiaus pokyčiai buvo dar platesnio masto. Jie teigia, jog 20-ojo amžiaus pabaigos naujovės yra šimtmečiu anksčiau įvykusių technologinių šuolių tęsinys. Globalizacijos sukeltos grėsmės ir suteiktos galimybės šiandien pasireiškia stipriau nei kada nors anksčiau, tačiau kokybiniu požiūriu jos nesiskiria nuo tų, kurios vyko 19-ojo amžiaus pabaigoje. Kalbant apie artimiausią ateitį, daug ką galima sužinoti nagrinėjant globalizacijos praeitį.

Modernios mokyklos atsiradimas

Adams nebuvo vienintelis žmogus, užburtas neįtikėtinos mokslo ir pramonės pažangos. Kai kurios naujovės, leidusios pradėti masinę prekių gamybą palyginti mažomis kainomis, buvo pritaikytos ir kuriant nacionalinę švietimo sistemą. Panašiai kaip gamyklos, mokyklos buvo organizuojamos pagal detalias schemas, orientuotas į mokytojų ir mokinių elgsenos standartizavimą.

Gamyklų modelis sėkmingai veikė visur, kur tik jis buvo visiškai įdiegtas. Dauguma mano kartos žmonių yra „švietimo, kaip mokymo,“ produktai. Ir mums puikiai sekėsi. Pradžioje tokia sistema rengė vadovus ir aukštos kvalifikacijos darbininkus, vėliau ji mokė mases disciplinos ir tvarkos, kuri buvo reikalinga masinei gamybai gamyklose.

Tačiau šiandien turime aiškių įrodymų, jog nuolatinė ir vis greitėjanti globalizacija sumažino mokymo, kaip švietimo technologijos, efektyvumą. Pradėdami analizuoti šį teiginį, pirmiausia peržvelkime pagrindinius mokymo, kaip svarbiausios švietimo technologijos pasaulyje, elementus.

Masiniam švietimui, prasidėjusiam 18-ajame amžiuje, reikėjo:

- 1) sukurti formalią mokymo programą, kuri suteiktų tokių žinių, kokių nesuteikia jokie kiti mokymosi šaltiniai;
- 2) mokymosi programą atitinkančios susistemintos mokomosios medžiagos;
- 3) specialaus pasiruošimo naudoti šią medžiagą ir taikyti disciplinos priemones;
- 4) mokinių suskirstymo pagal amžių ir/arba gebėjimus; ir
- 5) specialiai įrengtų mokymosi vietų.

Ši nauja švietimo technologija sumažino būtinybę mokytojais samdyti asmenis, turinčius daug asmeninės patirties ir bendravimo įgūdžių. Dabar ir palyginus jauni, nepatyrę (ir mažiau apmokami) žmonės galėjo mokytis gana didelį skaičių vaikų. Mokyklos, o kai kuriose šalyse ir universitetai, buvo organizuojami panašiai kaip gamyklos, kurios taip pat buvo atsiradusios visai neseniai. Nors visose industrinėse šalyse masinis švietimas prasidėjo vėliau nei industrializacija, mokymas daugybei žmonių suteikė tokių žinių ir įgūdžių, kurie gerokai sumažino darbo sąnaudas. Be to, mokymas padidino darbininkų gebėjimą išmokti vadovybės sukurtų naujų gamybos metodų.

Globalizacijos įtaka mokymui

Globalizacija paskleidė mokymą po visą pasaulį, tačiau tuo pat metu mažino mokymo, kaip švietimo technologijos, efektyvumą.

1. Žmonių judėjimas. Emigracija turėjo tris neigiamus poveikius mokymui. Žemiau išvardintieji yra ypač aktualūs ir šiandien.

- Pirma, dažniausiai migruojantys žmonės būna vieni labiausiai išsimokslinusiųjų savo šalyje, tačiau ne tokie išsimokslinę toje šalyje, į kurią jie atvyko. Taipogi migracija mažina vidutinį išsilavinimo lygį tiek siunčiančioje bendruomenėje, tiek priimančioje bendruomenėje.

- Antra, priimančiose šalyse imigracija padidino mokinių įvairovę, todėl mokykloms teko spręsti gana sudėtingą integracijos problemą.
 - Trečia, dėl įmonių persikėlimo mokykloms tapo vis sunkiau numatyti darbo rinkos poreikius.
2. Informacijos judėjimas. Mokyklose perduodama informacija ėmė vis labiau skirtis nuo kitų šaltinių perduodamos informacijos. Daugelyje šalių šis skirtumas atsirado tuomet, kai užsienio masinio informavimo priemonės pakeitė nacionalines masinio informavimo priemones. Tačiau net ir industrinėse šalyse, galinčiose pasigirti ir švietimo, ir masinio informavimo priemonių gausa, vis labiau ryškėja skirtumas tarp mokymo sistemų ir masinio informavimo priemonių turinio. Šis skirtingumas atsirado todėl, kad labai sumažėjo valstybinių ir privačių institucijų įtaka, valdant masinio informavimo priemones.
 3. Technologijų judėjimas. Mokiniai mokosi tiek naudodamiesi tradicinėmis mokymo technologijomis, t. y. rašytinėmis ir sakytinėmis, tiek elektroninėmis. Tačiau išmokstami dalykai skiriasi, o elektroninės technologijos mokiniams įdomesnės nei vidutinis mokytojas. Elektroninės technologijos dabar plinta visame pasaulyje. Jau dabar vaikai keletą kartų daugiau laiko praleidžia žiūrėdami televizorių, nei klausydami mokytojo ar skaitydami knygas, o kompiuteriai dar labiau sumenkina mokyklos įtaką.
 4. Išteklų judėjimas. Globalizacija daugiausia prisidėjo prie sumažėjusio visuomenės noro finansuoti valstybines mokyklas. Padidėjęs šeimų ir firmų mobilumas mažina lojalumą vietos institucijoms. Tarptautinės organizacijos agituoja valstybes mažiau kištis į švietimo reikalus, skatindamos decentralizavimą ir privatizaciją. Darbdaviai vis labiau pasitiki gamybiniu mokymu, pavyzdžiui, Jungtinėse Valstijose suma, kurią įmonės išleidžia mokymams, beveik susilygino su valstybinėms mokykloms skiriama suma.
 5. Idėjų ir vaizdinių judėjimas. Apie pasaulio vaikų herojus jau nebemokoma mokykloje. Apie juos vaikai sužino iš knygų, žurnalų, filmų ir televizijos. Į daugumą pasaulio šalių šie herojai ateina iš Jungtinių Valstijų. Visame pasaulyje mokyklos yra kritikuojamos dėl jų nesugebėjimo pasipriešinti masinio informavimo priemonių propaguojamoms vertybėms. Net Jungtinėse Valstijose, kur televizijos programos atsirado pirmiausia, šių herojų įkūnijamos vertybės prieštarauja mokyklose mokomoms vertybėms.

Galutinis rezultatas – tai mokymo, kaip socialinės integracijos priemonės ir plėtrai būtino socialinio kapitalo gamintojo, įtakos susilpnėjimas.

Daugelyje šalių tapo populiariu teigti, jog sumažėjo švietimo kokybė. Tačiau daugeliu atveju tokie teiginiai nėra teisingi. Mokymo programos vis labiau grindžiamos išsamiais tyrimais, mokomoji medžiaga nuolat tobulinama, parengiami vis aukštesnės kvalifikacijos mokytojai, mažinamas mokinių skaičius klasėse, gerėja mokyklų aprūpinimas. Labiau pagrįstas paaiškinimas būtų tas, kad pasaulinė konkurencija iškėlė mokymui tokius reikalavimus, kurių mokyklos tiesiog negali patenkinti¹.

Augantis mokymosi poreikis

Ironiška, tačiau globalizacijos procesai, mažindami mokymo kaip švietimo technologijos efektyvumą, taip pat suformavo didesnę mokymosi poreikį. Prie padidėjusio poreikio mokytis prisidėjo mažiausiai trys veiksniai. Pirma, kadangi vidutinis išsimokslinimo lygis visuomenėje auga, individualaus žmogaus išsimokslinimas turi būti toks, kad išskirtų jį iš kitų. Pavyzdžiui, Jungtinėse Valstijose aukštesniųjų mokyklų absolventų atlyginimai padidėjo, o baigusiujų vidurinės mokyklas – liko tokie patys arba sumažėjo (Murnane, 1996 #902). Mokymosi reikšmės „išpūtimas“ dažnai neapima nuo konkrečiai profesijai ar socialinei užduočiai reikalingų realių įgūdžių. Daugiau mokytis reikalaujama tiesiog todėl, kad visi kiti yra daugiau išsimokslinę.

Antrasis veiksnys, didinantis poreikį mokytis, yra padidėjusios abejonės dėl to, kokios vertybės, įgūdžiai ir žinios bus naudingiausios besimokančiajam ir visuomenei ateityje. Dėl intensyvesnio žmonių, žinių, idėjų ir technologijų judėjimo studentams, jų tėvams ir mokymo programų sudarytojams darosi vis sunkiau numatyti, koks mokymo turinys geriausiai paruoš besimokančiuosius ateičiai. Siūlomas sprendimas – praplėsti mokymosi pasiūlymų spektrą ir taip sumažinti riziką (Brown, 1997 #894).

Mokymosi poreikis išaugo dar ir dėl ekonomikos sudėties pokyčių. Geriau apmokamos gamybinės profesijos, koncentruotos aukšto gyvenimo lygio šalyse, persikėlė į šalis, kuriose gyvenimo lygis gerokai mažesnis. Naujų darbo vietų kūrimas aukšto gyvenimo lygio šalyse proporcingai pasiskirsto tose srityse, kuriose tradiciškai mokami didesni atlyginimai, pavyzdžiui, finansų ir elektronikos sektoriuose. Tačiau šiose srityse dirbančių žmonių skaičius, lyginant su visais dirbančiais, yra visai nedidelis. Didelis pradinis atlyginimas pritraukia daug daugiau norinčiųjų įsidarbinti nei pati laisva darbo vieta, todėl darbdaviams atsiranda galimybė rinktis iš labiau išsimokslinusių kandidatų, taip dar labiau „išpučiant“ mokymosi poreikį.

Šiuos reiškinius galima aiškiai stebėti Masačusetso valstijoje, kur aš dabar gyvenu. Masačusetse gyvena maždaug 8 milijonai gyventojų, iš jų dirbančiųjų – 3,2 milijono. Per pastaruosius 10 metų valstijos ekonomika sparčiai augo, bedarbystės lygis čia sudaro mažiau nei 3 procentus, o namų ūkio pajamos yra vienos didžiausių Jungtinėse Valstijose. Šioje valstijoje veikia apie 100 universitetų, tarp jų Harvardo ir MIT, o pagal technologinės pažangos lygį ši valstija užima antrą vietą, nusileisdama tik Kalifornijos Silicon Valley. Švietimas Masačusetse užima svarbiausią vietą. Čia daugiau nei 70 procentų vidurinės mokyklos absolventų toliau tęsia mokslą aukštesnėse mokyklose. Mokyklos nuolat raginamos padidinti mokslo ir matematikos studijų programų skaičių, o profesinis rengimas remiamas vis mažiau.

Laikantis tokio vienpusiško požiūrio į švietimą, neatsižvelgiama į realią ekonomikos ir darbo rinkos situaciją. Net jei finansai, elektronika ir medicina yra vyraujančios pramonės šakos valstijoje, jose pagaminama tik dalis viso nacionalinio produkto. Ir jose dirba tik dalis žmonių, prisidedančių prie visuotinio ekonomikos augimo. Pavyzdžiui, per 10 metų laikotarpį nuo 1996 iki 2006 metų Masačusetso ūkyje dėl darbų pokyčio ir augimo atsirado apie 1,1 milijono laisvų darbo vietų. Tik 3 procentus laisvų darbo vietų galės pretenduoti asmenys, neturintys universitetinio išsilavinimo, ir tik 31 procentas darbo vietų bus pasiūlytos asmenims, turintiems bent universitetinį

išsilavinimą. Daugiau nei 54 procentai laisvų darbo vietų bus pasiūlyta tiems, kurie bus įgiję vidurinę ar žemesnę išsilavinimą, ir 36 procentai bus skirti tiems, kurie bus baigę ne daugiau kaip 1 mėnesio trukmės mokymus (Division of Employment and Training, 1998 #8955). Panašus reiškinys pastebimas ir Šveicarijoje, kur pastaruoju metu 60 procentų 16–19 metų amžiaus jaunuolių yra baigę profesines mokyklas ir tik nedidelė dalis lankė universitetą. Norėdami išsiskirti iš šiuo metu gausiai į šalį plūstančių ne europiečių imigrantų, Šveicarijos jaunuoliai atsisako profesinio mokymosi ir renkasi aukštąsias mokyklas, neatsižvelgdami į tai, ar dirbant aukštasis išsilavinimas tikrai bus reikalingas (Metzger, 1999 #898).

Reziumė

Apibendrinant galima teigti, jog globalizacija pakeitė socialinį ir ekonominį kontekstą, kuriam mokyklos buvo pritaikytos. Mokyklose besimokančių mokinių įvairovė nuolat didėja, o tai sumažina nusistovėjusio teorinio ir praktinio mokymo efektyvumą. Mokyklos vis labiau konkuruoja su geriau finansuojamais ir malonesniais žinių ir vertybių šaltiniais. Valdininkai, anksčiau nedalyvaudavę priimant su švietimu susijusius sprendimus, dabar kelia mokykloms tokius reikalavimus, kokius įvykdyti jos nėra pritaikytos². Beveik visos pasaulio šalys dalyvauja brangiai kainuojančiame ir politiškai sudėtingame procese pertvarkant esamą mokyklų sistemą: kol kas nesimato, kad kuri nors iš vykdomų mokyklos reformų gerokai pakeistų rezultatus.

Mūsų laukia daug žadanti ateitis

Henry Adams nebuvo nei pirmasis, nei, tiesą sakant, paskutinis žmogus pajutęs, kad mes jau esame nuėję tiek toli, kiek tik galėjome ar privalėjome. Šiandien mes vėl esame pasimetę dėl nuolatinės globalizacijos ir jos sukulto didėjančio žinojimo vienas apie kitą. Šis žinojimas ragina kurti tokias sistemas, modelius, teorijas ir paradigmas, kurios atitiktų dabartinę mūsų gyvenimo situaciją. Paradigmos, kurios gerai veikė anksčiau, buvo sukurtos pagal anais laikais mūsų turimas žinias. Tačiau laikai pasikeitė, ir tos mūsų paradigmos kai kuriais atvejais pasirodo esą neteisingos ir visais atvejais – neišsamios.

Aš aprašiau tai, kas vyksta, ir nebūtinai tai, kas turėjo įvykti ar kas įvyks ateityje. Mes stovime ne tik ant naujojo tūkstantmečio slenksčio, bet ir prie dar neparašyto, ir dar neįgyvendinto naujo istorijos etapo. Ir šiandien, kaip visais kitais žmonijos istorijos etapais, mes kuriame naujas paradigmas, naujus realybės ir jos galimybių paaiškinimus, kurių pagrindu bus formuojamos naujos socialinės organizacijos. Kai kurie mano, kad mūsų laukiantys pokyčiai bus ne ką menkesni nei tie, kurie vyko po industrinės revoliucijos.

Naujos paradigmos turėtų padėti suprasti tris mūsų gyvenimo aspektus: kaip mes mąstome ir sužinome, ir atitinkamai, kaip mes mokomės ir mokome, kaip keičiame pasaulį, kad jis atitiktų mūsų poreikius, ir kuo mes patys vadovaujamės. Visi šie aspektai yra susipynę ir susiję tarpusavyje, visi jie veikia vienas kitą, tačiau reikėtų į kiekvieną jų pažvelgti atskirai. Turbūt lengviausia apibūdinti atsirandančią naująją gamybos paradigmą, arba tai, kaip mes keičiame pasaulį.

Naujoji gamybos paradigma

Jau vyksta esminiai pokyčiai, organizuojant gamybą. Didžiosios bendrovės atsisako 19-ojo amžiaus pabaigos – 20-ojo amžiaus pradžios gamyklos ar surinkimo linijos paradigmos ir pradeda naudoti taip vadinamąją „lanksčios gamybos“ paradigmą. Ši nauja paradigma reikalauja keisti darbininko ir darbo, darbininko ir darbininko bei darbininko ir vartotojo santykį.

1. Darbininko ir darbo santykis

Industinės revoliucijos metu reorganizavus gamybą, jau buvo pasiektas vienkartinis produktyvumo padidėjimas, kai amatininkų žinios ir įgūdžiai buvo panaudoti transformuojant juos į sisteminius, vadovybės kontroliuojamus gamybinius procesus. Kita vertus, lanksčia gamyba siekiama skatinti nuolatinius gamybos tobulinimus, suteikiant darbininkams galimybę kontroliuoti (labiau kontroliuoti) gamybą. Gamybos metu darbininkų atlikti technologiniai patobulinimai pasirodė esą tokie pat reikšmingi, kaip ir inžinierių bei mokslininkų atliekami konstrukcijų pakeitimai. Mokymasis dirbant ir darbas mokantis suformuoja žinias, įgūdžius ir vertybes, kurios skiriasi nuo tų, kurių reikia vadovo nurodymams vykdyti (Ekonomikos komisija Lotynų Amerikos ir Karibų šalims [ESLAC], 1992 #138; Womack, 1990 #314).

2. Darbininko ir darbininko santykis.

Naujai organizuojamoje gamyboje sprendimus priima atskiros grupės, kurioms suteikta teisė kontroliuoti gamybos procesą ir taip įgyvendinti įmonės tikslus. Darbininkų specializacija nebėra tokia svarbi, jie turi būti plataus profilio specialistai. Mokymai dažniausiai vyksta kolektyviai, o atlyginimai skirstoma už grupinius, o ne individualius pasiekimus.

Pagrindinė lanksčios gamybos sąlyga – informacijos apie visus gamybos proceso aspektus prieinamumas. Norint užtikrinti procesų kontrolę, ši informacija turi būti plačiai platinama tiek vertikaliai, tiek horizontaliai. Informacijos perdavimas įmonės viduje skatinamas, akcentuojant tarpasmeninius santykius, įmonės kultūrą ir ugdant komunikacinius gebėjimus.

3. Darbininko ir vartotojo santykis.

Mąstymo ir veiksmų „pertvarkymas“ vyksta visuose įmonės sektoriuose, nuo produkto sukūrimo iki rinkodaros ir platinimo. Šis atskirų darbo elementų integravimas leidžia priartinti projektuotojus ir gamintojus prie klientų, taip sutrumpinant kelią nuo gamybos iki rinkos, o visa tai padidina pardavimus ir sumažina sąnaudas. Integruota „projekto–gamybos–rinkodaros“ sistema leidžia pagreitinti gamybą ir padidina produktų įvairovę. Sumažėja gamybinės aikštelės, todėl darbininkai, vadovai ir klientai labiau priartėja vieni prie kitų (Oman, 1994 #236).

Naujos gamybos paradigmos atsiradimas gretinamas su naujos švietimo paradigmos kūrimu.

Naujoji švietimo paradigma

Čia netinka argumentas, kad paralelė tarp mokyklų ir gamyklų atsirado todėl, kad mokyklų paskirtis buvo ruošti pramonės darbininkus. Dauguma baigusiuju mokyklas niekada nedirbo gamyklose. Darbdaviai skundėsi, kad mokiniai buvo mokomi neatsižvelgiant į darbo vietos reikalavimus. Tačiau galime pastebėti, kad tie, kurie statė gamyklas, ir tie, kurie statė mokyklas, gyveno tokioje pačioje kultūrinėje aplinkoje, šoko pagal tą pačią muziką, skaitė tuos pačius eilėraščius ir pagaliau buvo veikiami tų pačių didžiųjų metaforų. 19–20 amžiuje populiariausios metaforos akcentavo progresą per pozityvų mokslą, faktais grįstų žinių įgijimą, individualizmą ir socialinę konkurenciją ir profesionalų arba talentingųjų valdymą.

Ateityje dauguma žmonių tikrai nedirbs tokių darbų, kuriuose didžiausią reikšmę turės informacinės ir komunikacijų technologijos. Dauguma darbininkų nei dabar, nei ateityje nebus tik simboliniai analitikai arba „žinių darbininkai“, netgi Masačūsetse. Daug darbo vietų nebeatitiks naujos gamybos paradigmos reikalavimų, daugelis turbūt ir toliau iškraipys šią paradigmą, naudodami ją tam, kad paragintų darbininkus greičiau dirbti, o ne ieškoti naujovių.

Visgi paradigmos kaip mito patrauklumas padeda atskirti švietimą nuo „gamyklinės mokyklos“ modelio. Tai lemia trys veiksniai. Pirma, didėja pajamų diferenciacija, priklausomai nuo tam tikros išsilavinimo srities, pavyzdžiui, atlyginimai informacinių technologijų srityje yra didesni ir kyla greičiau nei kitose srityse. Apčiuopiama tokio išsilavinimo nauda skatina studentus ir jų tėvus reikalauti peržiūrėti mokymo turinį ir metodus apskritai. Skelbiama, kad visus pasaulio žmones reikia mokyti kompiuterinio raštingumo, nors pusė planetos gyventojų niekada nėra kalbėję telefonu (Wei-mung, 1998 #905).

Antra, globalizacijos jėgos griaua vyriausybių ir švietimo profesionalų turimą monopoliją švietimui. Daugiausia naujų balsų pasigirsta iš aukštųjų technologijų sektoriaus, tačiau prie jų prisijungia ir kiti visuomenės veikėjai, reikalaujantys pakeisti mokymą naujomis švietimo formomis. Kiti, remdamiesi savo patirtimi, reikalauja, kad naujoviškas švietimas būtų grindžiamas naująja gamybos paradigma.

Trečia, pažanga kognityvinės psichologijos ir epistemologijos srityse atskleidė švietėjams naujo mokymosi ir mokymo modelio metmenis. Šis požiūris, kuris dažniausiai vadinamas konstruktyvizmu, pabrėžia aktyvų besimokančiųjų, dažnai dirbančių kartu, dalyvavimą, konstruojant jų pačių realybės suvokimą.

Skirtumai tarp senosios ir naujosios švietimo paradigmos

Naujoji švietimo paradigma daugeliu aspektų prieštarauja 19–20 amžiuje atsiradusiam gamyklinio mokymo modeliui ir lygiuojasi į naująją gamybos paradigmą. Naujieji principai yra šie:

- Daugiausia dėmesio skiriama mokymosi metodų taikymui.
- Mokytojai suteikia pagrindinių žinių, tačiau daugiau dėmesio skiria jų taikymui.
- Mokytojai mažiau laiko skiria instrukcijoms ir daugiau stengiasi padėti išmokti.
-

- Mokinių mokymasis daugiau empirinis: pirmenybė teikiama mokymuisi dirbant ir darbui mokantis.
- Pirmenybė teikiama grupiniam, o ne individualiam mokymuisi.
- Skatinama ieškoti įvairių problemos sprendimo būdų, o ne stengtis rasti vienintelį teisingą ar geriausią požiūrį.
- Skatinami nekognityviniai raiškos metodai, kurie reikalauja kūrybiškumo, sprendžiant painias problemas, ir skatina komunikaciją.
- Visa tai apima mokinių vertinimo pasikeitimą, atsisakant žinių matavimo ir pereinant prie atlikimo įvertinimo.
- Dėmesys žinių pritaikymui skatina tarpdalykinį darbą. Laikui bėgant, ribos tarp atskirų dalykų susilieja ir sukuriama nauji dalykai, kurie yra dabartinių mišiniai (Gibbons, 1994 #530).
- Toks mokymo ir mokymosi būdas pabrėžia žinių formavimą per veiksmą ir esamų faktų atradimą. Rezultatas apibūdina žinių vertę, o subjektyvumas tampa toks pat svarbus, kaip ir objektyvumas.
- Šeimoje, darbe, visuomenėje ir valstybėje vertinama daugybė įvairiausių žmogaus intelekto išraiškos formų³.

Ateities ugdymo įstaigos

Pagal šiuos principus organizuojama ugdymo įstaiga bus visiškai kitokia nei mokykla, kurias mes pažįstame šiandien.

- a. Šiandien mokykla izoluoja besimokančiuosius nuo likusios visuomenės dalies. Ateityje mokyklų pastatai gali visai išnykti. Jaunesniųjų klasių mokiniams mokyklų pastatus gali pakeisti centrai, kuriuose jie bendraus su įvairiais suaugusiais. Vyresni mokiniai kaip įmanoma anksčiau bus įtraukiami į tokią aplinką, kurioje mokymasis vyks, atliekant „suaugusiųjų“ užduotis. Tai, ką mes dabar vadiname aukštuoju mokslu, bus orientuota į išmokimą, dalyvaujant visų tipų gamybinėje veikloje (ir estetinėje, ir materialioje). Bus pabrėžiamas darbas mokantis.
- b. Mokyklos apibrėžia mokymąsi kaip procesą, vykstantį pamokų metu ir pirminio, antrinio ir tretinio lygio akademiniuose būreliuose. Mes jau pripažinome, kad mokymasis turi vykti visą gyvenimą ir kad didelė mokymosi dalis vyksta ne mokykloje. Artimiausioje ateityje darbas bus organizuojamas taip, kad būtų skatinama mokytis dirbant, todėl bus sunku atskirti, kada darbininkas dirba, o kada – mokosi.
- c. Naujos švietimo formos neįmanoma sukurti per trumpą laiką, paprasčiausiai decentralizuojant ar privatizuojant valstybinę švietimo sistemą. Kaip įrodymą galima pasitelkti faktą, jog mokyklos, kurias kontroliuoja vietos bendruomenės ir rinkos jėgos, pirmiausia atsinaujina finansų valdymo srityje ir peržiūri tik kai kuriuos paviršutiniškus švietimo aspektus. Privačios mokyklos, priklausančios nuo rinkos jėgų, retai kada eksperimentuoja su mokymo programos turiniu ir

GLOBALIZACIJA, ŠVIETIMAS IR ŽINIOS PLĖTROS PROCESĖ

Noel F. McGinn, Harvardo universitetas, 1999 m. gegužės 26 d.

- mokymo metodais. Tuo tarpu valstybines sistemas veikia daugybė suvaržymų, trukdančių įgyvendinti pokyčius.
- d. Reikiamus pokyčius geriausiai galima išprovokuoti suformuojant naujas sąjungas, kurios pralenkė centrines valdžios ir nekontroliuojamų rinkų nustatytus apribojimus. Šios sąjungos, kurios yra būtinos ir demokratijai augti, suformuos naują nuomonę apie švietimą. Manau, kad ši nuomonė galėtų būti koncentruojama į temą „žinios, reikalingos plėtrai“, apibrėžiant norimos plėtros pobūdį ir išskiriant žinių tipus, kurių reikės savajai vizijai įgyvendinti.
 - e. Reikalavimas vertinti visų tipų darbą ir daugialypes žinias leis mums pereiti nuo ortodoksijos prie heterodoksijos ir paskatins pasaulinę, taip pat ir vietinę nacionalinę komunikaciją. Globalizacijos pažanga įgalina visų lygių komunikaciją: tik nuo mūsų priklauso, kaip mes mokysime ir mokysimės ir kaip naudosis naujomis technologijomis, kurdami labiau kompleksines visuomenes⁴.

¹ Valstybinis švietimas ypač smarkiai buvo kritikuojamas Jungtinėse Valstijose, kur jis buvo įvardintas kaip nacionalinis rizikos veiksnys National Commission on Excellence in Education (1983). *A nation at risk: The imperative of educational reform*. Washington, D.C.: United States Government Printing Office. ir kritikuotas dėl nuolat prastėjančių vidutinių balų, surenkamų stojant į universitetus. Tačiau rezultatai yra klaidinantys. Nors per pastaruosius 20 metų bendri visuotiniai testų rezultatai prastėjo, atskirų gyventojų pogrupių rezultatai Amerikos mokykloje gerėjo. Netgi vaikai iš neturtingų šeimų ir iš tam tikrų mažumų grupių, kurių rezultatai paprastai būdavo prastesni, dabar surenka gerokai aukštesnius balus. Tačiau kadangi dėl migracijos ir besikeičiančios gamybos valstybinėse mokyklose atsirado palyginti daugiau skurstančių ir mažumoms priklausančių vaikų, bendras vidutinis pažangumo lygis sumažėjo. Kitaip tariant, taip atsitiko todėl, kad į švietimo sistemą pavyko įtraukti tuos, kurie anksčiau būdavo atstumiami. Bracey, G. W. (1993). The Third Bracey Report on the condition of public education. *Phi Delta Kappan*, 75(2), 104–112, 114–118.

Bracey, G. W. (1994). The Fourth Bracey Report on the condition of public education. *Phi Delta Kappan*, 76(2), 115–127.

² Antnacionalinės organizacijos vis garsiau reikalauja vykdyti decentralizavimo ir privatizavimo planą. Didelės bendrovės reikalauja tokio balso, svarstant švietimo politiką, koks visiškai neatitinka jų reikšmės visuomenėje. Nors bendrovės daro spaudimą valstybinei švietimo sistemai, jos labiau palaiko privatų mokslą. Įmonių parama mokykloms devintajame dešimtmetyje gerokai sumažėjo ir beveik visas finansavimas (98,5 %) buvo skiriamas koledžams ir universitetams, kuriuos dažniausiai lankė verslininkų vaikai. Mokesčių lengvatos, kurias vietos bendruomenė suteikė verslo įmonėms, buvo didesnės nei bendrovių skiriamas finansavimas valstybinėms pradinėms ir vidurinėms mokykloms ir mokesčiams kartu paėmus. Reich, R. B. (1991). *The Work of Nations*. New York: Vintage.

³ Visi šie elementai jau yra žinomi, juos jau anksčiau nagrinėjo Dewey, Freinet, Dalton, Pestalozzi ir kiti. Turbūt visi geri mokytojai šias idėjas realizuodavo ir anksčiau. Tačiau daugelis mokytojų dar ne, kadangi centralizuota ir taisyklėmis suvaržyta švietimo sistema šių idėjų nepripažino. Pasiūlymai dėl konstruktyvistinio švietimo apima daug gerai žinomų dalykų, tokių kaip globalizacija, tačiau šiai kartai jie yra visiškai naujovė. Be to, egzistuoja labai aiški analogija tarp naujos švietimo paradigmos ir plėtros skatinimo, gilinant žinias. World Bank (1999). *World Development Report: Knowledge for Development*. New York: Oxford University Press.

⁴ Pavyzdžių apie naujosios paradigmos taikymą praktikoje, tradicinėje mokyklos aplinkoje, galima rasti McDermott, J. C. (Ed.). (1999). *Beyond the Silence: Listening for Democracy*. Portsmouth, NH: Heinemann.

GLOBALIZATION, EDUCATION AND KNOWLEDGE FOR DEVELOPMENT

Noel F. McGinn, Harvard University, May 26, 1999

GLOBALIZACIJA, ŠVIETIMAS IR ŽINIOS PLĖTROS PROCESAI

Noel F. McGinn, Harvardo universitetas, 1999 m. gegužės 26 d.

Sehr, D. T. (1997). *Education for public democracy*. Albany
x, p. 195; 23 cm.: State University of New York Press, c997.

(Išversta naudojant Švietimo ir mokslo ministerijos programų įgyvendinimui skirtas lėšas.
Teirautis: Rasa Šnipienė, tel. 868626236)